

Meertaligheid in literaire oeuvres

Lars Bernaerts	Universiteit Gent, Gent, België
Linde De Potter	KU Leuven, Leuven, België
Mathijs Sanders	Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, Nederland
Frank Keizer	Universiteit Utrecht, Utrecht, Nederland

Dinsdag 26 augustus

Starttijd: 10:30

Inleiding

In de literatuurgeschiedenis, de literatuurbeschouwing en het bredere discours over moderne literatuur is het gebruikelijk om oeuvres van auteurs als afgebakende en beschrijfbaar gehelen te benaderen. We hebben het over 'het oeuvre' van Hugo Claus, Hella Haasse of Astrid Roemer. We gebruiken het oeuvre als toetssteen om nieuwe publicaties van een auteur te beoordelen en geven oeuvres uit als 'verzameld werk'. Daarbij is de 'auteursfunctie' – zoals Michel Foucault die omschreef – de leidraad. Zoals editiewetenschapper Paul Eggert (2022) stelt, wordt het oeuvre-concept complexloos gehanteerd, terwijl auteurs en onderzoekers het toch op erg uiteenlopende manieren inzetten. Wie wil weten wat er precies onder dat oeuvre valt en wanneer een oeuvre ook echt als oeuvre geldt, botst immers op conceptuele en praktische problemen. Is het mogelijk om een oeuvre in zijn volledigheid te kennen? Zijn alle genres even belangrijk in een oeuvre? In dit panel willen we het oeuvre als literair fenomeen in de Nederlandse literatuur problematiseren en opnieuw theoretiseren. Meertaligheid is het uitgangspunt van die oefening: in welke mate ondermijnt de aanwezigheid van verschillende talen in een oeuvre de coherentie van zo'n geheel en in hoeverre kan net meertaligheid de eigenheid van een oeuvre uitmaken? We werken dergelijke vragen uit in gevalstudies die het oeuvre als concept nieuw leven inblazen maar ook problematiseren.

Omschrijving bijdragen

Vertalingen en schrijversoeuvres

In de naoorlogse Vlaamse literatuur zijn veel voorbeelden te vinden van auteurs die er ook een bloeiende vertaalpraktijk op na houden. Over de plaats van vertaling in hun oeuvres bestaat echter vaak weinig consensus – vooral toneelvertalingen genieten een twijfelachtige status. De uitgave met het verzameld toneel van Hugo Claus uit 1999 bevat bijvoorbeeld 'alle originele toneelstukken', maar dus niet de bewerkingen of vertalingen, hoewel de auteur veel vertalingen, zoals *Thyestes* (1966), resoluut in de markt zette als eigen werk. Heel anders is het gesteld met de Shakespearebewerking *Ten Oorlog* (1997) van Tom Lanoye, die nadrukkelijk meertalig is maar wel stevast tot diens scheppende oeuvre wordt gerekend. Deze bijdrage focust op de positie van toneelvertalingen in schrijversoeuvres. In hoeverre maken zulke vertalingen deel uit van het oeuvre? Hoe worden vertaling en meertaligheid ingezet om toneelvertalingen en -bewerkingen in een oeuvre binnen te loodsen? En hoe worden deze pogingen gereciperd door de kritiek? De kwestie wordt geëxploreerd via werk van onder anderen Hugo Claus, Tom Lanoye en Chris Yperman, stuk voor stuk makers van een multigenerisch oeuvre waarin vertaling en meertaligheid op diverse wijzen een rol spelen.

Meertaligheid in hedendaagse poëzie-oeuvres

Meertaligheid is niet meer weg te denken uit de Nederlandse poëzie. De laatste jaren verschijnen er steeds meer dichtbundels waarin vertalingen (soms samen met de oorspronkelijke teksten) een vanzelfsprekende plaats krijgen en bundels waarin twee of meer talen worden gebruikt. Deze bijdrage besteedt aandacht aan vertalingen en meertaligheid in hedendaagse poëzie-oeuvres. Hoe functioneren anderstalige teksten in een bundel? Hoe wordt deze meertaligheid gepresenteerd en gereciperd? Deze problematiek wordt verkend aan de hand van de plaats en functie van vertalingen in bundels van onder andere Jean Pierre Rawie, Anneke Brassinga en Daan Doesborgh en van meertaligheid in bundels van dichters als Tsead Bruinja, Nisrine Mbarki, Michael Slory en Dean Bowen.

Van cyclus naar oeuvre

Tussen de romancyclus en het auteursoeuvere zijn de grenzen vaak verbazingwekkend poreus. Zo geven critici aan dat de romancyclus het 'magnum opus' vormt binnen bepaalde schrijversoeuvres, bijvoorbeeld Walter van den Broecks *Het beleg van Laken* of Astrid Roemers *Onmogelijk moederland*,

en lopen er allerlei directe lijnen van cycli naar andere werken binnen een oeuvre. Deze bijdrage stelt de vraag wat de vloeiende overgangen tussen cyclus en oeuvre ons kunnen leren over de samenhang en de diversiteit van oeuvres. Zijn oeuvres precies zoals cycli een geheel die bestaan uit autonome delen? Centraal staan Ivo Michiels' *Journal brut* en J.Z. Herrenbergs *Door het oog van de cycloon*, twee cycli waarin precies meertaligheid en multilinguaal taalspel de spanning tussen samenhang en diversiteit op scherp stellen.

Extra geaccepteerde lezingen

Frank Keizer

Buiten de natie de wereld – over Tjalie Robinson

Het oeuvre van Tjalie Robinson – pseudoniem van Jan Boon (1911–1974) – neemt in talig, sociaal, etnisch, geografisch en literair opzicht een grensoverschrijdende, bovennationale positie in binnen de Nederlandstalige literatuur. Hoewel geschreven in het Nederlands, bevat zijn werk een prominent Maleis en oraal substraat. Als Indo-Europeaan vereenzelvigde hij zich trots met zijn Euraziatische identiteit tussen twee culturen. Zijn werk omspant verschillende genres, van korte verhalen tot brieven en journalistieke stukken. Zijn werk als organisator is onlosmakelijk verbonden met zijn geschriften. Boon publiceerde bovendien onder twee heteroniemen: Tjalie Robinson, die vooral als Indovoorman de geschiedenis is ingegaan, en Vincent Mahieu, die als literair auteur te boek staat. Geografisch reikt zijn werk van Nederlands-Indië en Indonesië, over Nederland tot aan Amerika, terwijl zijn artistieke verbeelding gevoed werd door wereldwijde bronnen, zonder haar lokale wortels te veronachtzamen.

Dit heteronome, wereldomspannende karakter van zijn werk vormt mijn uitgangspunt voor een tweetal stellingen. Ten eerste problematiseer ik het oeuvre als (autonome) categorie, waarin bellettrie en journalistieke teksten gescheiden worden en waarin het 'Nederlands uit Nederland' de boventoon voert. Ten tweede behandel ik de sociale, artistieke en politieke ambities van Robinson als historisch en werelds geheel. Zoals Snelders (2018) heeft betoogd, is de herinnering aan Nederlands-Indië gecompartmentaliseerd over verschillende groepen. Ik betoog dat dit niet alleen een product is van een verdeelde, naoorlogse politiek van herinnering, maar evenzeer als uitvloeisel moet worden beschouwd van de heterogene, laatimperiale werkelijkheid van Nederlands-Indië en Indonesië, waarin verschillende politieke, economische, talige, sociale en politieke werkelijkheden en projecten in conflict kwamen. Robinson stond midden in die veelvormige werkelijkheid en intervenieerde erin. Mijn lezing van Robinsons werk werpt een nieuw licht op de geschiedenis en geschiedschrijving van Nederlands-Indië en Indonesië buiten de kaders van de natiestaat, op het breukvlak van het koloniale tijdperk, de dekolonisatie en het postkolonialisme.